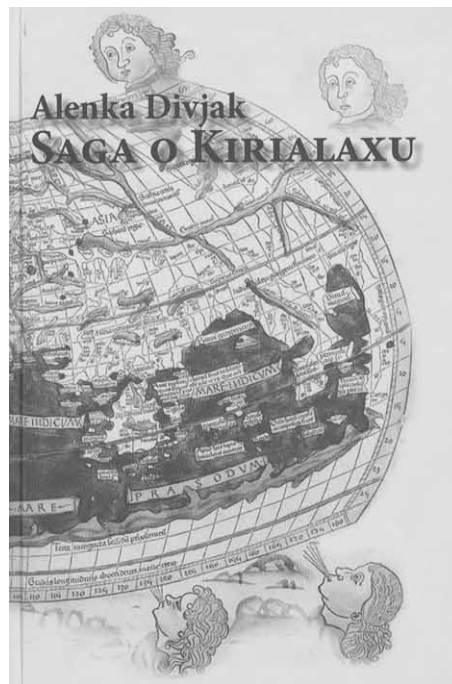

Alenka Divjak: SAGA O KIRIALAXU: študija o srednjeveški islandski romanci.
Ljubljana, Inštitut Nove revije, zavod za humanistiko, 2008, 400 str.

Predmet, izhodišče in podlaga te študije je *Saga o Kirialaxu: islandska srednjeveška romanca*, manj znano staroislandsko prozno besedilo, ohranjeno v fragmentarni obliki iz 15. stoletja, ki ga stroka bolj ali manj enodušno uvršča v literarno zvrst islandskih romanc. Kar nekaj stoletij so morale romances čakati, preden so upravičeno pritegnile ne le pozornost množičnih medijev, založb, filmsko industrijo in druge umetnosti, ampak tudi znanstvenike, ki so jih do takrat obravnavali kot literarni kič. Literarne zgodovinarje so islandske romances začele zanimati zelo pozno, šele na prehodu v 20. stoletje, predvsem zaradi pomislekov o neizvirnosti, nezgodovinskosti in literarni neizdelanosti te zvrsti. Študija Alenke Divjak je poglobljena analiza pesnitve, ki jo je avtorica izvorno napisala v angleščini kot doktorsko disertacijo, kasneje pa ji dodala slovenski prevod, s čimer nam je uspela približati delček bogate islandske semipopularne srednjeveške učenjaške tradicije, ne da bi zato bila žrtvovana strokovnost, poleg tega pa je študija opremljena tudi s številnimi opombami in obsežno bibliografijo ter prilogami. Ni odveč omeniti tudi to, da so do sedaj bili prevedeni in objavljeni samo določeni odlomki iz *Sage o Kirialaxu*, medtem ko ta knjiga prvič podaja popolni prevod tega staronordijskega besedila.

Uvodna poglavja s pregledi v norveško in islandsko srednjeveško literaturo zapolnjujejo precejšnjo belo liso na področju kulturne zgodovine. Knjiga skicira literarna dogajanja v širšem prostoru srednjega veka, kjer sta vidna zlasti dva tokova: enega predstavlja predelava starih nordijskih sag kot močan medij konstituiranja nacionalne samozavesti in kulturne identitete. Avtorica navaja predvsem primer nordijskih učenjakov, ki so sage začeli proučevati in zbirati že v 16. stoletju, ker so veljale za zanesljiv vir skandinavske zgodovine. Nekoliko kasneje so podobni procesi potekali tudi na Islandiji in s tem tudi zanimanje za zgodbe o poselitvi Islandije, o uglednih islandskih družinah iz 10. in začetka 11. stoletja itn., ki so Islandcem služile kot močno kulturno, zgodovinsko in politično

orožje v boju za avtonomijo znotraj danskega kraljestva v 19. stoletju in kasneje v boju za popolno neodvisnost v 20. stoletju. Posebej natančno nam avtorica predstavi ta drugi tok, v katerega sodi tudi *Saga o Kirialaxu*, kjer se odraža »evropskost« tega prostora in njegova kulturna povezanost. Predstavljajo ga bodisi prevodi francoskih in anglo-normanskih romanc bodisi predelava tuje, največkrat antične snovi. Ta prozna dela so služila bralčevi zabavi in razkazovanju učenosti kot tudi kot orodje povečevanja in utrjevanja kulturnih vrednost fevdalnega sloja v času, ko je začel družbeni primat ogrožati sloj bogatih trgovcev »navadnega« porekla. Zanimanje za takšen tip »evropskih« romanc je bilo zelo živo tudi na Islandiji, zagotovo pa je poglavitni dokaz njihove priljubljenosti nastanek nove literarne zvrsti, islandske romance, ki se je v 14. in 15. stoletju razvila prav na podlagi korpusa teh prevedenih romanc, od katerih so prevzele mnoge motive, aristokratsko družbeno okolje in vrsto viteških elementov ter široko in razvejano geografsko področje, v katerem se gibljejo junaki romanc (Divjak, 2008, 48). Ta potpurí priredba je v islandskih romancah uporabljena v nekoliko drugačnih vsebinskih in pripovednih položajih, kajti le-te so zgrajene na vzorcu: junakov odhod iz varnega družinskega okolja, razne prigode, pustolovščine in nazadnje poroka. Islandske romance se vsebinsko razlikujejo tudi po visoki stopnji učenosti, velikem številu čarobnih predmetov in močnem elementu fantastike na sploh. V pričujoči študiji je *Saga o Kirialaxu* v mnogih pogledih označena kot islandska romanca, ki z drugimi predstavnicami te literarne zvrsti deli element fantastičnosti in fevdalne ideološke konotacije, istočasno pa se od njih razlikuje. Tako se v nasprotju z mnogimi romancami popolnoma odpove uporabi čarobnih predmetov, eponimni junak se mora znajti brez hvaležnih levov, uslužnih škratov, velikanov in njihovih zaljubljenih hčera, ne nastopajo jezne mačehe, nihče ne izreka kletev z usodnimi posledicami, na drugi strani pa se pojavljajo mnogi skupni toposi, kot so: junakove izredne telesne in duševne sposobnosti, vključitev v viteški stan, turnirji, razkošne zabave in razvedrila, potovanja, iskanje neveste in vojne (Divjak, 2008, 52, 55). V vseh islandskih romancah je želja po uspehu in napredovanju na družbeni lestvici močna motivacijska sila. V *Sagi o Kirialaxu* je ta uspeh dosežen na racionalen, odgovoren in moralno nesporen način, kar je bilo tudi ustrezno nagrajeno s samim cesarskim naslovom junaka.

V naslednjih poglavjih nas avtorica s temeljito analizo seznanja z esenco mnogokaterih romanc, to je povečevanje fevdalne aristokracije. Ta literarna zvrst je branila politični in družbeni *status quo* fevdalne družbe. S prikazovanjem svojih plemiških junakov in junakinj kot neke vrste nadljudi so romance upravičevale vodilno vlogo plemstva na vseh področjih življenja. Toda njihove privilegije so v 12. stoletju začeli postavljati pod vprašaj neplemiči, ki so se s plemstvom uspešno kosali glede materialne moči, opravljanja pomembnih položajev v administraciji in celo glede vojaške službe. Te materialne in politične izgube je poskušalo plemstvo izravnati z uvedbo zapletenih pravil plemiškega vedenja in z vsiljevanjem admini-

strativnih omejitev bogatim neplemičem na področju oblačenja, prehrane, razkošja, da bi tako plemiška elita ohranila, četudi umetno, razdaljo med svojo kasto in vsem ostalim prebivalstvom. Nadaljnji upad plemiške gospodarske in politične moči v 14. in 15. stoletju je še dodatno okrepil potrebo po duhovni, moralni in statusni odmaknjenosti od vse bolj močnih meščanov. Vse bolj pretirano povečevanje aristokracije je opazno tudi v romancah iz poznega srednjega veka, kar seveda ni sporočeno po ovinkih tudi v *Sagi o Kirialaxu*, kjer Kirialax vseskozi dokazuje, da je vreden krone. Pri Kirialaxovem doseganju zastavljenih ciljev igra pomembno vlogo ta kombinacija posvetnih in intelektualnih kvalitet junaka (uglajenost, zdrav razum, vojaška sposobnost, praktična izraba nakopičenega sholastičnega znanja), ki mu zvesto služijo pri vseh življenjskih preizkusih. Izbira Troje, Jeruzalema in Indije razkriva Kirialaxovo zanimanje za kraje, kjer se izraziti verski, zgodovinski in geografsko-naravoslovni vidiki bolj ali manj očitno prepletajo s spomini na močne vladarske osebnosti, kot so Konstantin I., Aleksander Veliki, Julij Cezar in drugi. Cilj ogleda znamenitih krajev je vdajanje intelektualnim užitek, medtem ko je udeležba v bitkah v prvi vrsti usluga, ki jo napravi kraljem v težavah. V nasprotju z mnogimi junaki islandskih romanc, ki se odpravijo v širni svet kot nezreli mladeniči, od katerih se pričakuje, da bodo dozoreli v teku potovanja, gre Kirialax na pot kot zrela osebnost, ki mora samo v praksi dokazati, kar v teoriji že ve in zna, svoje znanje uporabi v blagor drugih in vojaške sposobnosti kot neizpodbiten dokaz, da je upravičen do vladanja po lastnih zaslugah in ne po dednem pravu. Z uporabo učenih elementov v pripovedi in njihovo strukturno vlogo v besedilu, ki so pritegnili tudi največ znanstvene pozornosti, se avtorica »spopada« v širši razpravi v posebnem poglavju, kako in v kolikšni meri *Sagi o Kirialaxu* uspe preoblikovati vse te učene elemente tako, da tudi v fiktivnem kontekstu sage služijo povečevanju junakovega ugleda. *Sagi o Kirialaxu* je uspelo ustvariti občutek, da Kirialax s svojimi potovanji prestopa meje verjetnega, ki so načrtane navadnim zemljanom, kar se dodatno zaostri z njegovim potovanjem v Indijo – deželo pravljичnega bogastva, čudes, začimb in dišav, eksotičnih ljudstev in redkih živali (Divjak, 2008, 202). Ta potovanja pa junaka soočijo z resno čustveno krizo kot posledico dilem in bremena slabe presoje, ki ga prisili v še dodaten (morda nepotreben) niz katarzičnih pustolovščin. Tovrstno prepletanje psihičnega trpljenja in končnega olajšanja, pesimizma in optimizma na koncu le pripelje junaka do trajnega materialnega in čustvenega uspeha. Tok pripovedi ni sicer moten s psihološkim izrisom junakove notranjosti ali globljimi razmisleki o svetu in življenju, kar seveda samo nakazuje na retorično spretnost pripovedovalca, s katerim je razvnel domišljijo takratnega bralca. Prav ta mešanica pobožnosti in posvetnosti v *Sagi o Kirialaxu* sproža vprašanje avtorstva. Znanstveniki sago pripisujejo meniškemu okolju, obstaja pa tudi odprta možnost, da je saga delo pisarja, ki ga je najel bogat laik, da napiše sago za razvedrilo posvetnega gospodinjstva (Divjak, 2008, 278). Pričujoča študija Alenke Divjak se je usmerila na relativno malo znano in proučeno

sago, ki vsekakor ni, kakor sama trdi, dokončana razprava, saj saga razkriva precejšnje mero drugačnosti v odnosu do drugih islandskih romanc, o katerih je stroka domnevala oz. domneva, da vsebujejo bolj ali manj identične poteze. Dokaj izjemni položaj *Sage o Kirialaxu* znotraj islandskih romanc dobesedno »kliče« po ponovnem pretresu prevladujočega znanstvenega mnenja. Laičnemu bralcu pa se bo zagotovo kak opis zdel ne le nenavaden, temveč celo zabaven, prav ta nekonvencionalnost naj bo povabilo k branju te knjige.

Meliha Fajčić

*Lutz Raphael / Herbert Uerlings (ur.): ZWISCHEN AUSSCHLUSS
UND SOLIDARITÄT: Modi der Inklusion /Exklusion von Fremden und Armen
in Europa seit der Spätantike. Frankfurt/Main: Peter Lang, 2008.*

Pojmovni par vključenost/izključenost se lahko po mnenju urednikov zbornika 'Zwischen Ausschluss und Solidarität: Modi der Inklusion /Exklusion von Fremden und Armen in Europa seit der Spätantike' uporabi kot spoznavno sredstvo in orodje za sklepanje, opisovanje in analizo različnih procesov in oblik ravnanja z revnimi v različnih zgodovinskih obdobjih – služi lahko pri analizi diskurzov, norm, ravnanj in reprezentacij revščine. Namesto revščine namreč avtorji kot ekvivalentni družbeni pojem postavljajo tujost, ki je ključni element analize v raziskovanju migracij in kulturnih kontaktov. Glavno vodilo prispevkov omenjenega zbornika in konference, ki je bila njena podlaga, so bile analize solidarnosti na eni in izključevanja na drugi strani v različnih časovnih obdobjih, ter vprašanje, kaj je bolj zaznamovalo posameznikovo izključenost ali vključenost: spremembe oblik vladanja ali zgolj družbeni procesi izključevanja/vključevanja, ki niso nujno odvisni od oblasti. Omenjeno vprašanje zagotovo ostaja neodgovorjeno, saj so procese vključevanja in izključevanja v različnih zgodovinskih obdobjih zaznamovali različni impulzi. Oba procesa je v evropski zgodovini spodbujala tudi vseobsegajoča nestabilnost ekonomskih in okoljskih dejavnikov, ki je vplivala na obseg revščine. Drugi element, na katerega se je osredotočil projekt, pa je bila odvisnost revnih ali tujcev od pomoči drugih; osredotoča se torej na njihovo prošnjo po posredovanju soseske, skupnosti, oblasti ali družbe. Projekt in članki zajemajo široko geografsko območje, od Mediterana do srednje Evrope, in dolgi časovni lok, od antike do moderne družbe. V tako obsežnem okviru analize so si avtorji zastavili nekaj ključnih vprašanj: sprašujejo se po vsakokratni določitvi meja med pripadnostjo in udeleženo ter analizirajo značilnosti procesov zapiranja in odpiranja dostopa do materialnih virov, družbenega ugleda, kulturnega priznanja oziroma politične moči. Ob teh procesih jih zanima vpliv ob-